

1856 - 1878: TURCIA - PUTERE GARANTĂ?

DE

GHEORGHE CLIVETI

Interogația sub care se prezintă titlul demersului de față ar putea, desigur, să apară surprinzătoare. Și aceasta fiindcă interogația respectivă vizează un statut sau o calitate *de jure* care, în mod necesar, și-ar avea temeiul în stipulații *in spe* ale unor acte internaționale cu caracter contractual (sinalagmatic). Ca urmare, am putea fi suspectați de încercarea unei interogații pur retorice, cu răspuns preexistent, ce s-ar regăsi exprimat *stricto sensu* de clauzele tratatului de la Paris din 30 martie 1856 și de actele subsecvente acestuia. Numai că, toate aceste acte și mai ales cel primordial (tratatul din 30 martie) nu prea dau impresia că ar excela prin claritate, ele conținând formulări contradictorii, de natură, parcă, să ne convingă o dată în plus de faptul că deliberările politico-diplomatice s-au situat, de regulă, sub auspiciile compromisului.

Dintre formulările (expresiile) ce permit o evaluare de primă instanță a calității ce i-a revenit puterii otomane față de stările de lucruri consacrate politico-diplomatic la 1856 se cuvin a fi reținute cele cuprinse de articolele 7, 22, 25 și 28 ale tratatului din anul amintit. Articolul 7 preconiza *admiterea* Sublimei Porți de a participa "la avantajele dreptului public și ale înțelegerii europene", celelalte puteri semnatare (Franța, Austria, Marea Britanie, Prusia, Rusia și Sardinia) angajându-se "fiecare în parte să respecte independența și integritatea teritorială a Imperiului otoman" și "să garanteze în comun stricta respectare a acestui angajament, considerând în consecință orice act de natură să aducă atingere acestui principiu ca o chestiune de interes general..." Conform aceluiași articol, puterii semilunii i se rezerva, explicit, calitatea de *parte garantată*, calitate care i se recunoștea, însă implicit, și de articolele 22 și 28. Primul dintre acestea stipula că "Principatele Valahiei și Moldovei vor continua să se bucure, sub suzeranitatea Porții și sub garanția puterilor contractante, de privilegiile și

imunitățile pe care ele le au. Nici o protecție exclusivă nu va fi exercitată asupra lor de către una din puterile garante. Nu va exista nici un drept particular pentru amestecul în afacerile lor interioare." Cât privește cel de-al 28-lea articol, acesta stipula că "Principatul Serbiei va continua să se bucure din partea Sublimei Porți de privilegiile și imunitățile fixate și determinate de hatîșerifurile puse de aici înainte sub garanția colectivă a puterilor contractante". Din cuprinsul ambelor articole rezultă că puterile otomane i se garantau "drepturile suzerane" asupra Moldovei, Valahiei și Serbiei, celor trei "provincii" garantându-li-se, după caz, o autonomie circumscrisă unor "privilegii și imunități". Prin ceea ce stipulau articolele 22 și 28, ca să nu mai vorbim de articolul 7, prezentat ceva mai sus, nu ni se dă însă prin nimic de înțeles că Turcia întrunea atribute de *putere garantă*, așa încât, dacă am considera-o doar în funcție de articolele respective, interogația conținută de titlul demersului nostru s-ar dovedi, într-adevăr, superfluă.

Ceva-ceva de înțeles s-a putut da, e drept, la o lectură redusă la sine a articolului 25 al tratatului de la Paris, articol după care "acordul final cu puterea suzerană" (acord relativ la Principatele Moldovei și Valahiei) urma să fie "consacrat prin o convenție încheiată la Paris¹ între înaltele părți contractante", "un hatîșerif conform stipulațiilor acesteia" trebuind să constituie "organizarea definitivă a celor două provincii, puse de aici înainte sub garanția colectivă a tuturor puterilor semnatare" (subl. ns. - G.C.). Această din urmă formulare (expresie) a determinat și determină încă pe nu puțini și nu puțin avizați specialiști în domeniul relațiilor internaționale² să considere că Turcia avea

¹ Tratatul de la Paris din 30 martie 1856; a se vedea D.A.Sturdza, *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. II, București, 1900, p.1075-1084.

² În cvasitotalitatea lor, specialiștii în istoria modernă din generația Tratatului de Istorie a României, vol. IV, București, 1964 ; spre edificare, la p. 266 se menționează că "prin tratatul de la Paris, Principatele primiseră un statut juridic internațional, bazat pe garanția colectivă a celor șapte puteri". Autorul, Dan Berindei, avansează aceeași opinie și în *Epoca Unirii*, București, 1979, și mai recent, în *Societatea românească în vremea lui Carol I (1866 - 1876)*, București, 1992, p.10 ; opinie ce răzbate și din lucrările lui A. Otelea, *L'Accord d'Osborne (9 août)*, în RRH, III, 1964, 4, Gr. Chiriță, *România în 1866. Coordonate ale situației interne și internaționale*, în RdI, XXXI, 1978, p. 2197-2219, L. Boicu, *Diplomația europeană și cauza română. 1856 - 1859*, Iași, 1978, p.112, I. Bulci, *Scurtă istorie a românilor*, București, 1977, p. 230; aceeași opinie se regăsește, fapt interesant, și la unii specialiști străini, între care Barbara Jelavich, *The Great Power Protectorate and Romanian National Development. 1856-1877* în RESEE,

calitate de putere garantă, cel puțin asupra Pincipatelor Române și asupra Serbiei. În diverse contribuții aparținând specialiștilor respectivi întâlnim, dealtfel, expresia de "șapte puteri garante", expresie care, fapt interesant, fusese însușită de spirite militante românești încă din "epoca Unirii Prinicipatelor", pentru un G. Sion, spre exemplu, garanția europeană însemnând nici mai mult nici mai puțin decât că "Șapte împărați din lume vreau să scie ce dorim".³ Ceea ce anima asemenea spirite era, firește, *cauza națională*, actele și acțiunile menite consacării *triumfului* acesteia, "împrejurare de maximă edificare în materie de dreptul gintilor", față de care marile puteri și-ar fi asumat, în forma și în conținutul garanției colective, rolul unui *areopag european*, de o conotație mai curând morală, generos-intențională,⁴ decât politico-juridică, marcată de obligații și responsabilități deliberative. Pledoaria înflăcărată în numele cauzei naționale române instanța "rațiunea colectivă" a marilor puteri de o manieră ca cea prezentată și la ale cărei imperative Înalta Poartă, pentru a-și certifica situarea condiției sale sub auspiciile dreptului public european, a trebuit, se credea, a subscrie.⁵ O pledoarie în cuprinderea căreia nu a prea mai fost cum, pe fondul stărilor de spirit "de la 1857" incitate de "dorința" de a proba "în fața Europei" *unanimitatea internă* în problema Unirii, să-și facă loc realizarea binomului puteri garante - putere (curte) suzerană. Iar de aici a și rezultat o anumită labilitate în percepția părții aplicative a regimului de garanție colectivă, labilitate ce a reverberat, cu timpul, în mai toate demersurile istoriografice care au privit problematica raporturilor dintre părțile garantate și cele garante,⁶ încât nu a fost o întâmplare ca obligațiile asumate de "înaltele curți" la 1856 în privința părții române - și nu numai a acesteia - să fie înțelese chiar și la parametrii unui *protectorat*.⁷ Situația ar putea fi pusă pe seama evaluărilor tratatului de la Paris în viziuni fragmentate, cu referiri stricte la problema română, la cea

XIV, 1977, 4, p. 681 - 690, și, recent, Keith Hitchins, *Români. 1774 - 1866*, București, 1996, p.357.

³ Cf. L. Boicu, *op. cit.*, p. 112.

⁴ D.A. Sturdza ș.a., *op. cit.*, vol. VI / 1, p. 492 - 497.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Pentru considerații mai largi, a se vedea Gh. Cliveti, *România și puterile garante. 1856 - 1878*, Iași, 1988, p. 10-12.

⁷ Gh. I. Brătianu, *Politica externă a lui Cuza voda și dezvoltarea ideii de unitate națională*, în RIR, II, 1932, 2, p. 113; T.W.Riker, *Cum s-a înfăptuit România. Studiul unei probleme internaționale. 1856 - 1866*, București, 1944; Barbara Jelavich, *op. cit.*; Keith Hitchins, *op. cit.*, p. 348.

sârbă, la cea a Imperiului otoman sau la oricare alta situabilă sub incidența respectivului act internațional. După cum ar putea fi pusă și pe seama unor insuficiențe interpretative din optică juridică pe tema "valorii" garanției în derularea raporturilor între state, fapt ce făcuse pe Frederic cel Mare al Prusiei să consemneze, cu aproximativ un secol înainte de evenimentele ce fac obiectul atenției noastre, dar deja bine edificat în legătură cu procesul decantării principiilor și normelor dreptului public modern, că "toutes les garanties sont comme l'ouvrage de filigrane, plus propre à satisfaire les yeux qu'a être de quelque utilité".⁸

Ar fi, se înțelege, prea mult să ne propunem elucidarea a tot ceea ce ține de problematica garanției. Pentru așa ceva ar fi necesară o dezbateră de amploare, ce să antreneze specialiști din diverse domenii, cu prioritate din cel al "dreptului ginților", ca și din cel al istoriei relațiilor internaționale. Răspunsul la întrebarea dacă Turcia a fost putere garantă am căutat a-l contura pornind de la o relectură *sans oeillères* a textului politico-diplomatic european din anii 1856-1878 ce a implicat calitatea de parte deliberantă sau contractantă a Sublimei Porți. O calitate pe care diplomația otomană a etalat-o din plin cu prilejul congresului de pace de la Paris din 1856 și, în grade diferite, al întrunirilor ori tratativelor ce s-au derulat în subsecvența acestuia.

Încă din primele ședințe (în 25 și 28 februarie),⁹ atmosfera congresului, ce nu a putut fi nici pe departe o simplă "cameră de înregistrare" pentru cele "cinci puncte" ale *proiectului de preliminarii ale păcii*,¹⁰ s-a înfierbântat datorită discuțiilor relative tocmai la acceptiunea "obligățiilor solidare" ale puterilor participante la deliberări. După ce reprezentatul Rusiei, baronul Brunnow, reluse "obiectiile Petersburgului" - formulate încă din timpul conferinței de la Viena din 1855 - cu privire la utilizarea termenului de *protectorat* pentru regimul ce "marea curte nordică" l-a instrumentat asupra Principatelor Române în temeiul tratatului de la Adrianopol din 1829 și după "punerea la punct" realizată de cancelarul austriac Buol că "protectoratul era în fapte și în situație". Aali Pașa, plenipotențiarul otoman, a avansat propunerea ca "încetarea oricărui *protectorat particular* să excludă naturalmente

⁸ Apud Vattel, *Le droit des gens ou principes de la loi naturelle appliqués à la conduite et aux affaires des nations et des souverains*, vol. II, Paris, 1863, p. 235.

⁹ Protocoale nr. 1 și nr. 2 ale congresului; D.A. Sturdza ș.a., *op. cit.*, vol. II, p. 999-1001 și 1003 - 1007.

¹⁰ A. Debidour, *Histoire diplomatique de l'Europe*, vol. II, Paris, 1891, p. 149.

orice idee de *protectorat colectiv*", iar "intervenția puterilor" să fie "circumscrisă în limitele unei simple garanții".¹¹ Luată în litera și, mai ales, în spiritul ei, propunerea releva detașarea, din start, pe seama "chestiunii române" și, implicit, pe a celei sârbe a condiției Imperiului otoman de cea a puterilor garante, ce și-au asumat, sub auspiciile "concertului european", *angajamente colective*, întemeiate nu pe obligații izolate ale fiecăreia dintre ele, ci pe "une seules obligation solidaire et indivise qu'elles se sont engagées d'observer non seulement à son égard mais en commun l'un envers l'autre, de sorte que chaque puissance était responsable devant les autres".¹² Cât despre o detașare în același sens pe seama tratatului, considerat în ansamblu, aceasta nici nu avea cum să intre în discuție, fiindcă, instrumentând obligații prin excelență active, condiția de garantă la pasiv ar fi fost una contra naturii. Garanția colectivă se aplica, în primul rând, Imperiului otoman, cu referință explicită la integritatea și independența acestuia, și apoi Principatelor Române sau Serbiei, raporturilor "provinciilor" menționate cu Înalta Poartă. Era vorba, deci, de un "joc complicat al garanțiilor", ce situa, din chiar perspectiva clauzelor tratatului din 30 martie 1856, în disonanță profundă intenția asumată de plenul congresului vizând "consolidarea Imperiului otoman" și veleitățile de autonomie deplină ale românilor și sârbilor. Intuind bine că o atare disonanță urma a se regăsi inexorabil în slăbirea prerogativelor de suzerană ale Porții, Stratford Canning, ambasadorul englez la Constantinopol, avertiza, nu doar în contul renumelui său de susținător al "cauzei otomane", că mai bine și-ar fi tăiat mâna dreaptă decât ar fi semnat amintitul tratat.¹³ A și fost necesară, dealtfel, pentru a mai stinge din nemulțumirile și temerile Porții sau ale susținătorilor săi, o *convenție de garanție specială*, aplicată independenței și integrității Imperiului otoman și încheiată de Anglia, Franța și Austria la Paris, în penultima zi a congresului (în 15 aprilie),¹⁴ nu însă în același cadru, ci în paralel cu lucrările acestuia, după ce tratatul de pace fusese deja semnat.

Rezultă, așadar, din cuprinsul actelor diplomatice produse în 1856 la Paris, din logica însăși a stipulațiilor active (contractuale, sinalagmatice), că Turcia nu-și putea fi garantă sieși (la pasiv!). Iar

¹¹ D.A. Sturdza ș.a., *op. cit.*, vol. II, p. 1005.

¹² Serge Goriainow, *Le Bosphore et les Dardanelles*, Paris, 1910, p. 141.

¹³ R.W. Seton - Watson, *Histoire des Roumains de l'époque romaine à l'achèvement de leur unité*, Paris, 1937, p. 271.

¹⁴ D.A. Sturdza ș.a., *op. cit.*, vol. II, p. 1089.

un atare rezultat implică golirea de conținut a sinonimiei *puteri garante - puteri semnatare* (contractante) ale tratatului din 30 martie, sinonimie ce "i-a furat" pe mai toți cei care au avansat expresia sau înțelesul de "șapte puteri garante". Rămâne atunci de observat pe firul surselor și al faptelor de fond dacă respectiva expresie a putut sau nu avea acoperire în realitatea politico-juridică cu referință la Principatele Române (Principatele Unite în virtutea convenției din 19 august 1858), ale căror raporturi, nu arareori tensionate, cu "înaltele curții" au cunoscut momente de o deosebit de clară relevanță în sensul celor ce ne-am propus a observa. Spre edificare, considerăm suficient să invocăm faptul că în vreme ce în cazul Serbiei asemenea raporturi au presupus doar conferințe la Constantinopol ale ambasadurilor "celor șase" și miniștrilor otomani în cel al Moldo-Valahiei s-au impus (la 1858, 1859, 1866) și conferințe de deschidere *europene* la Paris, unde calitatea părților deliberante s-a ilustrat cu mai multă acuratețe.

Cum bine este știut, tratatul din 30 martie 1856 nu a consacrat "soluția definitivă"¹⁵ în privința Principatelor Moldova și Valahia, "soluție" ce urma să presupună nu doar reșezarea statutului politic internațional al celor două mici state românești, ci și "organizarea lor viitoare". Tratatul din 30 martie preconiza încetarea *protectoratului exclusiv al Rusiei* și plasarea Moldovei și Valahiei sub garanția colectivă a puterilor europene, cele două principate rămânând în continuare și sub suzeranitatea otomană.¹⁶ Totodată, referitor la "organizarea viitoare", același act internațional preconiza doar maniera în care urma a se ajunge la o "soluție". În acest sens, la Iași și București aveau să aibă loc *adunări ad hoc*, convocate prin firman al sultanului și "chemate să exprime voința populației relativă la organizarea definitivă a Principatelor", "pronunțare" ce urma a face obiectul unui raport al unei comisii speciale "reunită fără întârziere în capitala Valahiei" și alcătuită din reprezentanți ai tuturor "părților contractante", a căror înțelegere finală... va fi consacrată prin o convenție încheiată la Paris", aplicată "celor două provincii" printr-un hatiserif al Porții.¹⁷ Din toate aceste prevederi nu reiese, să recunoaștem, cu claritate condiția Porții otomane față de sistemul garanției colective, încât a și fost posibilă includerea "curții suzerane" ca parte activă a respectivului sistem, fie și numai prin luarea în litera ei a amintitei

¹⁵ Sintagma și-a făcut loc în uzajul deliberărilor diplomatice de la Paris.

¹⁶ Tratatul din 30 martie 1856, art. 22.

¹⁷ Idem, art. 23, 24, 25.

mai sus încheieri a articolului 25 al tratatului de la Paris, în conformitate cu care "cele două provincii" erau "puse de aici înainte sub garanția colectivă a tuturor puterilor semnatare".

Impresia că Înalta Poartă era inclusă de sistemul garanției colective a putut răzbate, e drept, și din angrenajul atitudinilor și stărilor de spirit ce au trebuit să dea expresie "voinței populației referitoare la organizarea definitivă a Principatelor". Întemeindu-se pe *drepturile lor suverane* de o manieră ce trăda obnubilarea acelor clauze ale tratatului de la Paris care le rezervau doar facultatea de "a se bucura sub suzeranitatea Porții de privilegii și imunități", românii au imprimat adunărilor ad hoc de la 1857 un caracter *deliberativ - reprezentativ* și nu unul *consultativ*, în limitele prescrise și de *Instrucțiunile congresului din 1856 pentru comisiunea specială a Principatelor*.¹⁸ "Cele dintâi, cele mai mari, mai generale și mai naționale dorințe ale țării", proclamate de adunările ad hoc, au putut avea, de aceea, ținuta unui energic *fapt împlinit*.¹⁹ Au fost proclamate atunci, ca *puncte* de referință ale programului național, "dorințe" relative la autonomie, unire, prinț străin și guvernământ reprezentativ, iar "toate acestea - să reținem - sub garanția colectivă a puterilor care au subscris tratatul de la Paris". Instanțiind, din rațiuni asupra cărora nu considerăm necesar a reveni, garanția colectivă la condiția *areopagului european*,²⁰ exponenții partidei naționale au trebuit să se conformeze literei articolului 25 al tratatului din 30 martie 1856, conformare care lăsa să transpară, prin însăși considerarea Porții între garanți, o situație în totală distincție a regimului aplicat Principatelor față de cel aplicat Imperiului otoman și nu în subsecvența acestuia din urmă. O conformare probată de *raportul comisiunii adunării ad hoc a Moldovei, pentru statornicirea relațiilor Principatelor cu puterile garante*, unde s-a menționat expres că "articolul 25 al tratatului de la Paris a pus Principatele sub garanția colectivă a tuturor puterilor subscriitoare"²¹; după cum ne este probată și de *actul de mulțumire* al aceleiași adunări ad hoc *către puterile garante*, act a cărui lectură dată de Kogălniceanu a generat "vii și repetite aclamații de *Să trăiască puterile garante! Să trăiască Unirea!*"²² A fost vorba de o conformare care, evaluată din perspectiva bunei intenționalități,

¹⁸ D.A. Sturdza ș.a., *op. cit.*, vol. II, p. 1067 - 1070.

¹⁹ Dan Berindei, *Epoca Unirii, passim*.

²⁰ *Ibidem*, vol. VI / 1, p. 427.

²¹ *Ibidem*, vol. VI / 1, p. 425 - 427.

²² *Ibidem*, vol. VI / 1, p. 492 - 496.

eminamente pozitivă, a românilor, s-a putut regăsi, credem, ca principal argument întru susținerea opiniei că, cel puțin în privința Principatelor, "curțile garante" s-ar fi dispus în număr de șapte. Poate tocmai de aceea expresia de "șapte puteri garante" și-a făcut "loc" mai ales în demersuri de specialitate consacrate "chestiunii române".

"Cele dintâi, cele mai mari... dorințe ale țării" nu au întrunit, se știe, avizul favorabil al conferinței de la Paris din mai - august 1858. Convenția din 19 august consacră "soluția definitivă în privința Principatelor" într-un sens mult restrictiv față de cel ilustrat de programul politic-național al adunărilor ad-hoc. Faptul va marca profund maniera de raportare a românilor față de garanția colectivă a marilor puteri. Românii s-au așteptat ca aceasta să fie aplicată doar "ființei politice" ("exterioare")²³ a statului lor național, asigurându-le liberul exercițiu al unui *drept de a fi* (suveranitatea), pe când "înaltele curți" s-au pus de acord să le impună un *mod de a fi* (de a se organiza politico-statal). Reacția românilor față de "semimăsurile"²⁴ adoptate de marile puteri cu titlul de "soluție definitivă în privința Principatelor" - "un amestec hibrid și nefiresc de unire și despărțire", cum o aprecia A.D.Xenopol - va consta în *energia politică a faptului împlinit*,²⁵ ale cărei principale pusee (la 1859, 1864 și 1866) vor conduce la *înfăptuirea României*.²⁶ Or, fiecare mare *fapt împlinit* avea să implice de la sine provocarea *rațiunii colective a garanților* și, în consecință, dispunerea în termeni reali a "înalțelor curți" cu prilejul conferințelor diplomatice din 1859 (la Paris), 1861 și 1864 (la Constantinopol), 1866 (la Paris), toate consacrate "chestiunii române".

De reținut, însă, că dispunerea în termeni reali a "înalțelor curți" a trebuit să prindă contur încă din timpul conferinței de la Paris din 1858. Astfel, ședința acesteia din 15 iulie²⁷ a fost consacrată deliberărilor pe tema "raporturilor... pe care vor trebui să le întrețină curtea suzerană, Principatele și puterile garante". S-a recunoscut sau consfințit mai întâi "dreptul curții suzerane de a

²³ Fapt probat de atitudinea adunării ad-hoc a Valahiei, care s-a limitat la a supune avizului viitoarei conferințe a marilor puteri doar cele "patru puncte" ale programului politic național; *Ibidem*, vol. VI/2, p. 133 - 144.

²⁴ R.W. Seton - Watson, *op. cit.*, p. 294 și urm.

²⁵ P. Henry, *L'abdication du prince Couza et l'avènement de la dynastie de Hohenzollern au trône de la Roumanie*, Paris, 1930, p. 81 - 87.

²⁶ T.W. Riker, *op. cit.*, *passim*.

²⁷ Protocolul nr. 10 al conferinței; D.A. Sturdza s.a., *op. cit.*, vol. VII, p. 283 - 285.

primi tributul, de a confirma alegerea domnitorului (fiecarui principat), de a combina (stabili) cu Principatele măsurile de apărare a teritoriului lor în caz de agresiune din exterior și de a provoca o înțelegere cu puterile garante în caz de necesitate, pentru menținerea ordinii în Principate, într-un cuvânt, dreptul curții suzerane de a aplica Principatelor tratatele internaționale în tot ceea ce nu poartă atingere imunităților țării"; apoi, "dreptul Principatelor de a regla, fără ingerința curții suzerane, întreaga administrație interioară în limitele stipulate de acordul puterilor garante cu curtea suzerană și drept de recurs la puterile suzerană și garante în caz de violare a imunităților lor"; și nu în ultimul rând, "dreptul rezervat puterilor garante de a regla, pe cale diplomatică și printr-o înțelegere cu Poarta, orice contestare (diferend) ce ar surveni între ea și Principate..." Iar asemenea drepturi sau principii vor face obiectul unor clauze *in spe* ale convenției din 19 august 1858, al cărei articol 9 aviza că "în caz de violare a imunităților Principatelor, domnitorii vor adresa un recurs puterii suzerane, și dacă nu se va face dreptate reclamației lor, ei vor putea face ca aceasta să parvină, prin agenții lor, reprezentanților puterilor garante, la Constantinopol".²⁸

Comentarii, pe seama celor inserate de protocolul ședinței din 15 iulie, precum și pe seama clauzelor cu referință specială sau a întregii convenții din 19 august 1858, ar putea fi multiple. Pentru oricare dintre acestea ar fi însă greu de ocolit constatarea realității binomului puteri garante - curte suzerană, a faptului că cea din urmă nu era inclusă dispozitivului celor ce și-au asumat "obligația solidară și indiviză de garanție colectivă". Iar veridicitatea unei asemenea constatări ar putea fi întărită cu trimiteri de maximă relevanță la textul politico-diplomatic al raporturilor dintre părțile garantate și cele garante până la 1878. Astfel, în protocolul din 6 septembrie al conferinței de la Paris din 1859, menită a delibera pe tema "dublei alegeri" a lui A.I.Cuza, se menționa că "Sublima Poartă, luând în considerație *recomandarea făcută de cele șase puteri garante*, conferă în mod excepțional și pentru această singură dată investitura colonelului Cuza ca Hospodar al Moldovei și al Valahiei, fiind bine înțeles că pentru toate alegerile și investiturile viitoare ale Hospodarilor se va proceda în mod riguros în conformitate cu principiile așezate în convențiunea din 7 / 19 august

²⁸ *Ibidem*, vol. VII, p. 306 - 308.

1858" ;²⁹ în *Firmanul pentru organizarea administrativă a Principatelor Unite Moldova și Valahia* din 7 decembrie 1861 sultanul amintea de înțelegerea survenită între "curtea suzerană și puterile cele mari garante",³⁰ pentru ca, în *proclamația către țară* din 15 decembrie același an, domnitorul Cuza să țină a sublinia că "Înalta Poartă și toate puterile garante au aderat la Unirea Principatelor" ; în protocolul din 28 iunie 1864 al conferinței de la Constantinopol, ca și în *Actul adițional la convenția din 19 august 1858*, poziția și semnătura Porții apar dissociate de ale "celor șase"; la fel și în protocolul din 10 martie 1866 al conferinței de la Paris, când Safvet Pașa, reprezentantul otoman, "declara că este gata a examina și regula, în numele Înaltei Porți, în comună înțelegere cu plenipotențiarilor puterilor garante, toate cestiunile ce se ridică prin evenimentele recente din Principate" (abdicarea silită a domnitorului Cuza - n. ns.)³¹ ; aceeași disociere transpare și din actul recunoașterii internaționale a lui Carol de Hohenzollern - Sigmaringen ca domnitor al României la 1866, act ce a constat într-un *aranjament direct româno-otoman* la care au subscris, apoi, puterile garante³² ; după cum transpare și din tentativa eșuată "a celor șase" din 1876 - 1877 de a media conflictul sângeros dintre Înalta Poartă și insurgenții creștini din Balcani, eșec ce a trădat inevitabilitatea războiului de la 1877 - 1878, ale cărui implicații vor constitui obiectul deliberărilor congresului de pace de la Berlin.³³

În concluzie, ne vedem cu totul întemeiați a susține că Turcia a fost *semnatară* sau *contractantă* a tratatului de la Paris din 1856 și a actelor subsecvente acestuia, dar nu și putere *garantă*; de asemenea, că puterile garante au fost în număr de șase și nu de șapte - concluzie impusă de clarificări nu doar de ordin cantitativ ci și calitativ în privința unor aspecte deosebit de interesante ținând de devenirea raporturilor internaționale în secolul XIX.

²⁹ Idem, Însemnătatea europeană a realizării definitive a dorințelor rostite de Divanurile ad-hoc în 7 / 19 și 9 / 21 octombrie 1858, în AAR, s. II, t. XXXIV, 1912, p. 771.

³⁰ *Ibidem*, p. 774.

³¹ *Ibidem*, p. 793.

³² Gh. Cliveti, *Recunoașterea internațională a lui Carol de Hohenzollern - Sigmaringen ca domnitor al României (Principatele Unite)*, în vol. *Istoria ca lectură a lumii. Profesorului Alexandru Zub la împlinirea vârstei de 60 de ani*, Iași, 1994, p. 239 - 250.

³³ Idem, *România și crizele internaționale. 1853 - 1913*, Iași, 1997, p. 232 - 234.

1856 - 1878: LA TURQUIE - POUVOIR GARANTE?

RÉSUMÉ

L'auteur s'est proposé d'aborder un aspect particulièrement intéressant, tenant compte du système politique international fondé par le traité de Paris du 30 mars 1856 et des actes subséquents à celui-ci. Cet aspect se rapporte au statut de la Cour ottomane dans le contexte du régime de garantie collective. La plupart des spécialistes, roumains ou étrangers, ont considéré la Turquie en tant que puissance garante, tout en prenant pour synonymes certaines expressions du traité du 30 mars 1856: "puissances contractantes", "puissances signataires", "puissances garantes". L'auteur a fait appel à une seconde lecture du texte politico-diplomatique européen des années 1856 - 1878 et il est arrivé à la conclusion que la Turquie n'a pas été une des puissances garantes. Au contraire, elle a été "partie garantie", qualité en vertu de laquelle on lui a assuré "un parténariat *sui generis*" au "concert européen".